

RESEARCH ARTICLE / Araştırma Makalesi

<https://doi.org/10.37093/ijsi.1053960>

Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisindeki İnegöllü Memurlar

Mustafa Polat*

Öz

Sicill-i Ahvâl Defterleri, 1879 yılından itibaren Osmanlı memurlarının sicil işlemlerini yürüten Sicill-i Ahvâl Komisyonunun tuttuğu, memurların biyografilerinin kaydedildiği personel dosyalarıdır. Bu çalışma adı geçen kaynak esas alınarak hazırlanmıştır. Tespit edilebilen on bir İnegöllü memurun hayatı ve mesleki kariyeri ele alınmıştır. Böylece memurların baba adları, babalarının mesleği, aileleri, doğum tarihleri, okuduğu okullar, bildikleri diller ve bu dilleri ne seviyede bildikleri, stajyer mi kadrolu olarak mı işe başladıkları, memuriyete başlama yaşları, görevleri, maaşları, zimmet durumları tespit edilmiştir. Makalenin son kısmında her memurun biyografisine yer verilmiştir. Memurlar dinî ve etnik olarak incelendiğinde biri hariç tamamının Müslüman ve Türk olduğu, lise eğitimi alanların yabancı dil konusunda kendilerini geliştirdikleri görülmüştür. Çoğunun sıbyan ve iptidai mektepte okuduğu az bir kısmının rüştiye mektebine devam ettiği, asıl mesleklerine adım atmadan önce memurların ücretsiz stajyerlik dönemi geçirdikleri anlaşılmıştır. Vazifesini hakkıyla yerine getiren memurların ödüllendirildiği, buna karşın kusurları görülenlerin rütbe ve maaşının düşürüldüğü tespit edilen diğer hususlardır. Kayıtlar sayesinde Osmanlı taşra teşkilatını anlamamızı sağlayacak sosyo-kültürel ve ekonomik veriler ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: İnegöl, sicill-i ahvâl defterleri, tercüme-i hâl (biyografi), memur, bürokrasi

Cite this article: Polat, M. (2022). Sicill-i ahvâl defterlerine göre Osmanlı bürokrasisindeki İnegöllü memurlar. *International Journal of Social Inquiry*, 15(2), 611–625. <https://doi.org/10.37093/ijsi.1053960>

* Dr. Öğr. Üyesi, Balıkesir Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları, Balıkesir, Türkiye.
E-posta: mustafa.polat@balikesir.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1818-0252>

Article Information

Received 05 Jan 2022; Revised 26 July 2022; Accepted 09 August 2022; Available online 30 December 2022

Officials From İnegöl in the Ottoman Bureaucracy According to the Sicill-i Ahvâl Registers

Abstract

Sicill-i Ahvâl Registers are the personnel files in which the biographies of civil servants are recorded and are kept by the Sicill-i Ahvâl Commission, which has been performing the registry procedures of Ottoman civil servants since 1879. This study was prepared based on the cited source. The lives and professional careers of 11 identifiable civil servants from İnegöl are discussed. Thus, the names of the civil servants, their fathers' occupations, family names, dates of birth, the schools they attended, the languages they know, and the level of their knowledge of these languages, whether they started working as trainees or permanent staff, and their ages, duties, salaries, and embezzlement status were determined. The last part of the article includes the biography of each officer. When the civil servants were examined in terms of religion and ethnicity, it was observed that all but one were Muslim and Turkish, and those who received high school education improved themselves in a foreign language. A few of them, most of whom were educated in primary schools, continued to secondary school, and the civil servants had an unpaid internship period before they ventured into their main professions. Other issues that have been determined are that the officers who fulfill their duties duly are rewarded, while the rank and salary of those whose faults are found are reduced. Thanks to the records, sociocultural and economic data that will enable us to understand the Ottoman provincial organization have been revealed.

Keywords: İnegöl, sicill-i ahvâl registers, biography (tercüme-i hâl), official, bureaucracy.

1. Giriş

Osmanlı dönemi biyografi yazımında başvurulan en önemli arşiv kaynaklardan biri Sicill-i Ahvâl defterleridir. Genel bir tanımla Osmanlı bürokratik yapısında görev alan memurların görevleri esnasındaki durumları, ahlaki özellikleri ve davranışlarının kaydedildiği belgelere sicill-i ahvâl defterleri denmektedir. Düzenlenen bu sicil kayıtlarıyla II. Abdülhamid Dönemi'nde devlet teşkilâtında hizmet eden memurların görevleri süresince kariyer gelişim aşamalarının izlenmesi amaçlanmıştır. Kayıt işlemlerini önceleri Dâhiliye Nezaret'i'ne bağlı olan Sicill-i Ahvâl Komisyonu gerçekleştiriyorken komisyonun kaldırılmasıyla yeni oluşturulan Me'mûrîn-i Mülkiye Komisyonu yürütmeye başlamıştır. Komisyon, teşkil edildiği 1879 yılından 1909 yılına gelinceye kadar, adliye ve mülkiyeye mensup 92 bin memurun sicilini tutmuştur. Kayıt defterlerinin sayısı 201'e ulaşmıştır (Çetin, 2005, ss. 89–92; Genç vd., 2000, ss. 240–241; Sarıyıldız, 2009, ss. 134–136).

Osmanlı Devleti'nde memurların yetiştirilmesi ve istihdamında Tanzimat Dönemi öncesi ve sonrası olmak üzere iki farklı tarz görülür. Tanzimat'tan önce her resmî daire ihtiyaç duyduğu insan kaynağını usta-çırak sistemi içerisinde kendisi yetiştirirdi. Kalem denilen resmî dairelere genellikle memur çocukları şakirt yani stajyer memur olarak girerlerdi. Burada defter tutma, memurluk adabı ve resmî yazı kurallarını öğrenen şakirtler memurluğa terfi ederdi (Saydam, 2002, ss. 668–677). Devlette yeni kurumların oluşturulmasıyla birlikte bürokraside çeşitlilik artmış ve neticede vasıflı memurlara ihtiyaç duyulmuştur. Ancak eski sistemde memurun öğrendiklerinin kendi dairesinde gördükleriyle sınırlı olması ihtiyaç duyulan nitelikli elemanın yetiştirilmesinde yeni arayışlara girilmesine sebep olmuştur. Memur yetiştirmek için 1838'de Mekteb-i Maarif-i Adliye ardından Mekteb-i Ulûm-ı Edebiyye ve rüşdiyeler açılmıştır (Ergin, 1977, ss. 394–400). Artık memur istihdamında bu okullardan mezuniyet tercih sebebi sayılmıştır. Mezunların memuriyetlere atanmasında sınav yapılması usulü getirilerek haksız uygulamaların önüne geçilmesi amaçlanmış ve böylelikle hak edenlerin atanmasına dikkat edilmiştir (Akyıldız, 1993, ss. 52–64).

Tanzimat döneminde bürokrasinin gelişmesiyle birlikte devlet kadrolarında görev yapan memur sayısında büyük artış gözlenmiştir. Buna paralel olarak memurların seçimi ve tayini için komisyonlar kurulmuştur. Aynı zamanda II. Abdülhamid döneminden itibaren bürokratik ihtiyaçlara cevap vermek için personelin sicil kayıtları tutulmaya başlanmıştır. Bu maksatla memurlar için tercüme-i hâl varakaları basılmıştır. Evrakta her memurun adı ve lakabı, doğum yeri ve tarihi, babasının adı, babası memur ise rütbesi, bilinen bir kişi ise hangi aileye mensup olduğu, tahsil durumu, göreve başlama tarihi, liyakat ve ehliyet dereceleri, azil, tayin ve varsa yargılanmalar ile gayrimüslim tebaadan ise milliyeti yazılırdı (Balci, 2013, ss. 25–27; Genç vd., 2000, s. 241; Kütükoğlu, 1988, ss. 142–143).

Araştırmamıza kaynaklık teşkil eden kayıtlar Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivleri Dâhiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl Defterleri (BOA. DH. SAİD. d) kataloglarındadır. Bu kataloglara dayalı olarak birçok akademik çalışma yapılmıştır (Akdoğan, 2020; Akgün, 2017; Al-Haiti, 2019; Atam, 2011; Balci, 2013; Balci & Küçük, 2015; Değirmenci, 2021; Kılıç, 2012; Mert, 2000; Mert, 2001; Özger, 2015; Özlü & Demir, 2017; Soyluer, 2006; Sunay, 2007). Çalışma kapsamında kayıtlarda tespit edebildiğimiz on bir İnegöllü memur doğum tarihleri ve aile durumları; eğitim durumları ve bildikleri diller; görev durumları ve görev yerleri; maaş durumları ile ödül, terfi ve ceza durumları başlıkları altında incelenmiştir. Sicilleri değerlendirilen memurlar Hafız Mehmed Efendi oğlu Halil Hilmi Efendi, Hacı Hafızzâde Mehmed Efendi oğlu Süleyman Vehbi Efendi, Halil Ağa oğlu Hafız Mehmed Nuri Efendi, Kadızâde Süleyman Sırrı Efendi oğlu Mehmed Faik Efendi, İsmail Ağa oğlu Hafız Ali Efendi, Ömer Kavasoglu Mehmed Efendi oğlu Ömer Efendi, Abdil Efendi oğlu Ali Reşid Efendi, Mehmed Efendi oğlu Mustafa Nuri Efendi, Ömer Efendi oğlu Mehmed Rifat Efendi, Süleyman Ağa oğlu Ali Rıza Efendi ve Agob Efendi oğlu Karabet Efendi'dir.

2. Memurların Doğum Tarihleri ve Aile Durumları

Halil Hilmi, Hafız Ali, Ömer, Mehmed Rifat ve Karabet Efendilerin baba meslekleri belirtilmemiştir. Süleyman Vehbi Efendi "Hafızzâde", Mehmed Faik Efendi "Kadızâde" ve Ömer Efendi "Kavasoglu", Ali Reşid Efendi "Göbelzâde" ailesine mensuptur. Memurların çoğunluğunun sülale adları Tablo 1'de görüldüğü üzere belirtilmemiştir.

Tablo 1

Memurun Doğum Yeri, Adı, Baba Adı ve Babasının Mesleği

Doğum Yeri	Doğum Yılı	Memurun Adı	Baba Adı	Baba Mesleği
İnegöl	1877	Halil Hilmi Efendi	Hafız Mehmed Efendi	Belirsiz
İnegöl	22 Mart 1860	Süleyman Vehbi Efendi	Hacı Hafızzâde Mehmed Efendi	Bakkal
İnegöl	Temmuz 1849	Hafız Mehmed Nuri Efendi	Halil Ağa	Debbağ
İnegöl	1876	Mehmed Faik Efendi	Kadızâde Süleyman Sırrı Efendi	Naip
İnegöl	26 Haziran 1854	Hafız Ali Efendi	İsmail Ağa	Belirsiz
İnegöl	1878	Ömer Efendi	Ömer Kavasoglu Mehmed Efendi	Belirsiz
İnegöl	26 Mart 1886	Ali Reşid Efendi	Abdil Efendi	Reji İdaresi Ziraat Memuru
İnegöl	10 Temmuz 1865	Mustafa Nuri Efendi	Mehmed Efendi	Orman Kâtibi
İnegöl	1879	Mehmed Rifat Efendi	Ömer Efendi	Belirsiz
İnegöl	22 Şubat 1865	Ali Rıza Efendi	Süleyman Ağa	Hancı
İnegöl	1864	Karabet Efendi	Agob Efendi	Belirsiz

3. Memurların Eğitim Durumları ve Bildikleri Diller

Tablo 2’de görüldüğü gibi Halil Hilmi, Süleyman Vehbi, Hafız Mehmed Nuri, Mustafa Nuri, Mehmed Rifat, Ali Rıza ve Karabet Efendilerin yabancı dil bilmediği yalnızca Türkçe konuşup ya da okuyup yazabildikleri kaydedilmiştir. Mehmed Faik Efendi ve Ömer Efendi’nin bildiği diller hakkında bilgi verilmemiştir. Bu durumda 11 memurun 9’unun (% 82) yabancı dil bilmediği anlaşılır. Hafız Ali Efendi’nin Arapça, Ali Reşid Efendi’nin Fransızca eğitimi gördüğü kayıtlıdır. Sicillerden lise eğitimi alan kişilerin Fransızcaya vakıf oldukları anlaşılmaktadır.

Alınan eğitime bakıldığında karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır: Rüştîye mektebinden önce bir kısım memurlar sıbyan mektebinde eğitim görürken bir kısmı da iptidai mektebe gitmiştir. Halil Hilmi, Mustafa Nuri ve Ali Rıza Efendiler sıbyan mektebinde; Ömer Efendi iptidaide eğitim görmüştür. Mehmed Faik Efendi’nin ise ilkökul eğitimi hakkında bilgi verilmemiştir. Mehmed Rifat Efendi rüştîye ile birlikte medresede okumuştur. Hafız Mehmed Nuri Efendi ile Süleyman Vehbi Efendi sıbyan mektebinden sonra özel hocalardan ders alırken Hafız Ali Efendi eğitimine medresede devam etmiştir.

Ziraat memuru Abdil Efendi’nin oğlu Ali Reşid İnegöl’de iptidaiye ve rüştîye mekteplerindeki tahsilinin ardından lise eğitiminin ilk yılını Beyrut’ta ve devamını İstanbul’da Dersaâdet Mekteb-i Tıbbî-i Mülkiye’de almıştır. Bursa Harir Darü’t-taliminde okuyan tek kişi, tespit edilen tek gayrimüslim Agop oğlu Karabet Efendi’dir. Karabet ilkökulu da Protestan mektebinde okumuştur.

Tablo 2

Memurun Eğitim Gördüğü Okullar ve Bildiği Diller

Memurun Adı	Eğitim Gördüğü Okullar	Bildiği Diller
Halil Hilmi Efendi	İnegöl Sıbyan Mektebi ve Rüştîye Mektebi	Türkçe konuşabilir ve yazabilir.
Süleyman Vehbi Efendi	Sıbyan mektebi ve özel hocalar	Türkçe okuyup yazabilmektedir.
Hafız Mehmed Nuri Efendi	Sıbyan mektebi ve özel hocalar	Türkçe okuyup yazabilmektedir.
Mehmed Faik Efendi	İnegöl Rüştîye Mektebi	Bilgi verilmemiştir.
Hafız Ali Efendi	Sıbyan mektebi ve medrese	Türkçeyi okuyup yazabilmekte ve Arapçayı anlayabilmektedir.
Ömer Efendi	İnegöl İptidâiye ve Rüştîye mektepleri	Bilgi verilmemiştir.
Ali Reşid Efendi	İnegöl İptidâiye ve Rüştîye mektepleri. (Lise eğitiminin ilk yılını Beyrut’ta ve sonraki yıllarını İstanbul’da almıştır.) Dersaâdet Mekteb-i Tıbbî-i Mülkiye’de eczacılık eğitimi	Fransızca ve Türkçe konuşup yazabilmektedir.
Mustafa Nuri Efendi	İnegöl Sıbyan ve Rüştîye mektepleri	Türkçe okuyup yazabilmektedir.
Mehmed Rifat Efendi	Pederi Ömer Efendi’den ders, İnegöl Rüştîye Mektebi ve İshakpaşa Medresesi, İstanbul Polis Mektebi	Türkçe konuşabilir ve yazabilir.
Ali Rıza Efendi	İnegöl Sıbyan ve Rüştîye mektepleri	Türkçe okuyup yazabilmektedir.
Karabet Efendi	İnegöl Protestan Mektebi ve Bursa Harir Darü’t-Talimi	Türkçe okuyup yazabilmektedir.

4. Memurların Görev Durumları ve Görev Yerleri

Birçok memur "mülâzemet" denilen, ücret alınmayan bir stajyerlik dönemi geçirir ve mesleği öğrenirdi. Memurların üçü tahrirat kaleminde, diğerleri de vergi dairesi ve orman idaresinde stajyerlik yapmışlardır.

Memurların mülâzemetle işe başlama yaşları 14 ila 30 arasında değişmektedir. En erken yaşta, 14'ünde, Halil Hilmi Efendi ve Mehmed Faik Efendi işe başlarken en geç olarak 30 yaşında Hafız Ali Efendi başlamıştır. Memurların 2'si 14, 1'i 16, 1'i 17 ve 1'i de 30 yaşında stajyer olmuştur. Buna göre 5 memurun 4'ü 14-17 yaş arasındadır. Memurlardan 6'sının ilk memuriyet bilgisi kayıtlarda yer almamıştır (Bkz. Tablo 3).

Tablo 3

Memurun Doğum Yılı, Stajyerlik Tarihi ve Görevi

Memurun Adı	Doğum Yılı	Mülâzemet (Stajyerlik) Tarihi ve Adayın Yaşı	Mülâzemet görevi
Halil Hilmi Efendi	1877	13 Mart 1891, 14 yaşında	İnegöl Kazası Tahrirat Kalemi
Süleyman Vehbi Efendi	22 Mart 1860	Yok	Yok
Hafız Mehmed Nuri Efendi	Temmuz 1849	Yok	Yok
Mehmed Faik Efendi	1876	14 Ağustos 1890, 14 yaşında	İnegöl Kazası Tahrirat Kalemi
Hafız Ali Efendi	26 Haziran 1854	Mayıs 1883, 30 yaşında	İnegöl Kazası Vergi Dairesi
Ömer Efendi	1878	Yok	Yok
Ali Reşid Efendi	26 Mart 1886	Yok	Yok
Mustafa Nuri Efendi	10 Temmuz 1865	4 Aralık 1880, 16 yaşında	İnegöl Kazası Orman İdaresi
Mehmed Rifat Efendi	1879	Yok	Yok
Ali Rıza Efendi	22 Şubat 1865	5 Mart 1881, 17 yaşında	İnegöl Tahrirat Kalemi
Karabet Efendi	1864	Yok	Yok

Maaşlı olarak memuriyete başlayanlar içinde 16-20 yaş arasında 4, 21-30 arasında 6 ve 30 üstünde bir kişi bulunmaktadır. Göreve başlama yaşı 16-25 yaş arasında (% 64) yoğunlaşmaktadır. Maaş alan en genç memur 16 yaşındaki Ali Rıza Efendi, en yaşlısı ise 37 yaşındaki Hafız Ali Efendi'dir. Ali Rıza Efendi 14 Mayıs 1881 tarihinde tahrirat kalemi yardımcılığına ve Hafız Ali Efendi nüfus kâtipliğine ilk görev olarak tayin edilmişlerdir.

Memurlardan 8'inin ilk görev yeri İnegöl'dür. 1'i ise İnegöl'de hiç bulunmamıştır. Bunlardan Mehmed Rifat Efendi İnegöl'de okumuş, tahsil hayatının ardından İstanbul ve Hüdavendigar vilayetinde polis neferliği görevinde bulunmuştur. Memurlardan 8'i İnegöl dışına hiç çıkmamıştır.

İlk memuriyet olarak Halil Hilmi Efendi ağnam merkez kâtipliği, Süleyman Vehbi Efendi Tütün Reji İdaresi, Hafız Mehmed Nuri Efendi belediye kâtipliği ve sandık eminliği, Mehmed Faik Efendi Ziraat Bankası sandığı süvari tahsildarlığı, Ömer Efendi Duyûn-ı Umûmiye İdaresi

koza müzayede kâtipliği, Ali Reşid Efendi belediye eczacılığı, Mustafa Nuri Efendi orman ondalık memuriyeti, Karabet Efendi piyade tahsildarlığı görevlerine tayin edilmişlerdir (Bkz. Tablo 4).

Tablo 4

Memurun Göreve Başlama Tarihi, İlk Görevi ve Görev Yaptığı Yerler

Memurun Adı	Maaşlı Göreve Başlama Tarihi ve Yaşı	İlk Görevi	Görev Yaptığı Yerler
Halil Hilmi Efendi	13 Mart 1897, (20)	İnegöl ağnam merkez kâtipliği	İnegöl
Süleyman Vehbi Efendi	21 Mart 1887, (28)	İnegöl Kazası Tütün Reji İdaresi	İnegöl
Hafız Mehmed Nuri Efendi	14 Nisan 1872, (24)	İnegöl Kazası belediye kâtipliği ve Sandık Eminliği	İnegöl
Mehmed Faik Efendi	3 Ocak 1899, (23)	Ziraat Bankası Sandığı Süvari tahsildarı	İnegöl
Hafız Ali Efendi	18 Nisan 1891, (37)	Ertuğrul Sancağı merkez Nüfus Kâtibi	İnegöl ve Ertuğrul Sancağı
Ömer Efendi	1896, (18)	İnegöl Duyûn-ı Umûmiye İdaresi koza müzayede kâtipliği	İnegöl
Ali Reşid Efendi	12 Ekim 1908, (18)	İnegöl Belediyesi eczacısı	İnegöl
Mustafa Nuri Efendi	13 Mayıs 1889, (24)	İnegöl Kazası orman ondalık memuriyeti	İnegöl
Mehmed Rifat Efendi	16 Haziran 1909, (30)	Polis neferliği	İstanbul ve Hüdavendigâr Vilayeti
Ali Rıza Efendi	14 Mayıs 1881, (16)	İnegöl Tahrirat kalemi yardımcılığı	İnegöl ve Pazarköy
Karabet Efendi	14 Eylül 1902, (28)	İnegöl Kazası piyade tahsildarlığı	İnegöl

5. Memurların Maaş Durumları

Görevin liyakat ve tecrübe gerektirmesi doğal olarak maaşın da yüksek olması sonucunu doğurmuştur. Günümüzde olduğu gibi farklı mesleklere farklı ücretler takdir edilmiştir. Maaşların memuriyetin mahiyetine göre artıp azaldığı anlaşılmaktadır. Ali Rıza Efendi, 1881'de 112 kuruş maaşla tahrirat kalemi yardımcılığına, 1887'de 200 kuruşla İnegöl Belediyesi sandık eminliğine tayin edilmiştir. 1888'de kaza tahrirat kâtipliğinde maaşı 360 kuruşken 1896'da, tahrir kalemi kontrol memurluğunda 600 kuruşa yükseltilmiştir (BOA, DH. SAİD. 6/76).

Süleyman Vehbi Efendi'nin maaşının hiç yükselmediği anlaşılmaktadır. 1887 yılında 300 kuruş maaşla İnegöl Tütün Reji İdaresi'nde satış memuriyeti ile sandık eminliğine tayin edilmiş ve görevi 1889'da bitmiştir. 1891'de aynı maaşla İnegöl sandık eminliğine tayin olunmuş, görev bitiminde, 1895 tarihinde, sandık eminliğine aynı maaşla tekrar atanmıştır. Sandık eminliği görevinin 1880'lerde 300 kuruş civarında seyrettiği anlaşılmaktadır (BOA, DH. SAİD. 40/102). Hafız Mehmed Nuri Efendi, 1872 yılında 150 kuruş maaşla İnegöl belediye kâtipliği ve sandık eminliği, 1880'de 500 kuruş maaşla İnegöl süvari tahsildarlığı, 1885-1887 yılları arasında 300 kuruş maaşla kaza sandık eminliği ve 1889'da aynı miktar aylıkla tekrar İnegöl sandık eminliği görevlerine tayin edilmiştir (BOA, DH. SAİD. 40/68).

İyi bir memurluk hayatı geçiren, herhangi bir soruşturmaya uğramayan memurun görevinin yükseldiğini ve buna bağlı olarak da maaşının sürekli arttığını söylemek mümkündür. Memuriyette hızlı yükselişlere ve dramatik düşüşlere de rastlanmaktadır.

6. Memurların Ödül, Terfi ve Ceza Durumları

Memuriyet esnasında gayret, çalışma ve başarıya bağlı olarak verilen ödüller, terfiler; işlenen kabahatler dolayısıyla da yapılan soruşturma, yargılama ve neticesinde alınan cezalar değinilmesi gereken önemli bir konudur (Eralp, 2002, s. 683; Artuk, 2003, s. 301). Vazifede gösterilen güzel hizmet ve doğruluk sebebiyle memurlar terfi ederek çeşitli rütbeler alırken; tarafgir tutum, yönetimdeki zafiyet rütbe tenziline ve maaş kesintisine yol açmaktadır. Özgeçmişlerinde terfi ettikleri ve çeşitli rütbe ya da nişan aldıkları belirtilen şahsa rastlanmamıştır. Hafız Mehmed Nuri Efendi'nin ismi ise bir soruşturmada gündeme gelmiştir.

Hafız Mehmed Nuri Efendi, 150 kuruş maaşla 14 Nisan 1872 tarihinde, İnegöl Belediye kâtipliği ve sandık eminiğine tayin edilmiştir. 1880'de İnegöl süvari tahsildarlığı, 1885 tarihinde kaza sandık eminiği görevlerini yerine getirmiştir. 1887'de görev süresi dolmuş, 12 Temmuz 1889 tarihinde tekrar İnegöl sandık eminiğine getirilmiş, görevi iki yıl sürmüştür. 24 Eylül 1893 tarihinde 300 kuruş maaşla sandık emanetinde tekrar tayin olunmuş ancak 4 Ağustos 1895'te istifa etmiştir. Son görevi sırasında livaya gönderilen paranın üç bin küsur kuruşunun noksan çıkmasıyla sebebiyle bir incelemenin sürdüğü Hüdavendigâr vilayetinin 30 Ocak ve 25 Temmuz 1896 tarihli yazılarından anlaşılmaktadır.

7. Memurların Biyografileri¹

7.1 Ali Reşid Efendi

Babası İnegöl Reji İdaresi ziraat memuru Abdil Efendi'dir. Göbelzâde namıyla tanınmaktadır. 26 Mart 1886 tarihinde İnegöl'de doğmuş, ilkokul ve ortaokulu İnegöl'de okumuştur. Lise eğitiminin ilk yılını Beyrut'ta aldıktan sonra eğitimine İstanbul'da devam etmiştir. Dersaadet Mekteb-i Tıbbî-i Mülkiye'de eczacılık eğitimi tahsil etmiş ve başarılı olarak 8 Ocak 1908 tarihinde 1047 numara ile eczacı diploması almıştır. Biyografisinde Fransızca ve Türkçe konuşup yazabildiği kaydedilmiştir.

3 Mayıs 1908 tarihinde mahallince yarı maaşla tayin olunmuştur. Hüdavendigâr vilayetinden gelen 3 Ağustos 1908 tarihli resmî yazı üzerine Meclis-i Maarif-i Tıbbiye kararıyla 12 Ekim

¹ Tespit edilen memurların bir kısmı Aydın vilayetine bağlı İnegöl, günümüzde Sangöl, kazasındandır. Bunlar arasında İhsan Efendi -Emlâk-i Hümâyün idaresi müdürü Veliyüddin Efendi'nin oğludur- (BOA, DH. SAİD. 142/15; 139/130); Hüseyin Hüsnü Efendi -Akköprü koru-yı hümâyün tahsildar refiki Seyyid Ali Efendi'nin mahdumudur- (BOA, DH. SAİD. 125/120; 125/135), Lütfü Efendi, -Emlâk-i Hümâyün başkâtibi Ali Rıza Efendi'nin oğludur- (BOA, DH. SAİD. 142/15) bulunmaktadır. İlave olarak İnegöl'le babasının memuriyeti dolayısıyla bağı bulunan memurlar ise şunlardır: Aliyyürriza Efendi, İnegöl kaymakamı Mehmed Rifat Efendi'nin oğludur. İskarapar, Gostenicka, Permedi, Margiliç ve Maçova kazalarında kaymakamlık yapmıştır (BOA, DH. SAİD. 25/232). Hacı Mehmed Hakkı Bey, İnegöl kazası kaymakamlığından emekli Ali Zahir Beyin oğludur. Maliye kalemine stajyer olarak girmiş sonra Şûrâ-yı Devlet'te kitabet vazifesini deruhte etmiştir (BOA, DH. SAİD. 46/23). Hüseyin Talat Efendi, babası İnegöl Telgraf ve Posta müdürü Mehmed Re'fet Efendidir. Çeşitli yerlerde telgraf ve posta merkezi muhabere görevlerinde bulunmuştur (BOA, DH. SAİD. 70/61). Mehmed Afif Bey, İnegöl kaymakamı Ali Azmi Bey'in oğludur. Bâbiâli Tercüme Odası'na (Akyıldız, 2011, ss. 504-506; Balcı, 2013) dâhil olmuş ve hariciyede çalışmıştır (BOA, DH. SAİD. 43/142). Mehmed Cavid Efendi, İnegöl Telgraf ve Posta müdürü Rifat Efendi'nin oğludur. İlk olarak İnegöl Telgrafhanesine girmiş, daha sonra Telgraf ve Posta teşkilatında farklı görevlerde bulunmuştur (BOA, DH. SAİD. 37/359). Süleyman Rüşdü Efendi, İnegöl Ziraat Bankası muhasebe kâtibi Nuri Efendi'nin oğludur. Trabzon vilayeti mektubî kaleminde mülâzemetle çalışmış, tahrir vergi kalemi memuriyetine ve defterciliğine tayin olunmuş ve fındık ruhsatiye memurluğu görevlerinde bulunmuştur (BOA, DH. SAİD. 123/216).

1908'de 400 kuruş maaşla İnegöl belediye eczacılığına memuriyeti tasdik edilmiş ve 14 Kasım 1908 tarihinden itibaren belirtilen maaşla istihdam edilmiştir (BOA, DH. SAİD. 156/92).

Soyadı kanunu ile Eralp soyadını almıştır (Çuluk, 2010, s. 31).

7.2 Ali Rıza Efendi

Hancı Süleyman Ağa'nın oğludur. 22 Şubat 1865 tarihinde İnegöl kazasında dünyaya gelmiştir. İlk bilgilerini İnegöl sıbyan mektebinde almıştır. Ardından rüştiye mektebine girmiş ve eğitimini tamamlayarak şahadetname almıştır. Türkçe okuyup yazabilir.

5 Mart 1881'de, 17 yaşındayken, İnegöl tahrirat kalemine stajyer olarak girmiştir. Aynı yılın 14 Mayıs'ında 112 kuruş maaşla tahrirat kalemi yardımcılığına tayin olunmuştur. Bulduğu ilk görevi sebebiyle hakkında bir şikâyet vukua gelmemiş, muhakeme altına alınmamıştır.

İnegöl kaymakamı Mustafa Necib Efendi tarafından hal tercümesi için yazılan mülahazada memuriyetini iyi şekilde yapması, kâtiplik seviyesinin yeterli olduğu ve güzel hizmette bulunduğu beyan ve tasdik edilmiştir. 23 Kasım 1883 tarihinde vilayetten yazılan ek yazıda, hal tercümesinin yukarıda yazılan açıklamalara uygun olduğu belirtilmiştir. Belge 3 Mart 1884 tarihinde düzenlenmiştir.

14 Ağustos 1881 tarihinde adı geçen tahrirat kalemi yardımcılığı işine başlamış ve 2 Mayıs 1887'ye kadar çalışmıştır. Aynı yılın 10 Mayıs'ında 200 kuruş maaşla İnegöl Belediyesi sandık emniyetine tayin edilmiş, 17 Haziran 1888'de ilave görev olarak 112 kuruş maaşla, tahrirat kâtibî yardımcılığı da uhdesine verilmiştir. 14 Ağustos'ta sandık emniyetinin lağvıyla görevi sona erip aynı ayın 29'unda 360 kuruş maaşla kaza tahrirat kâtipliğine naklolunmuştur. İlave görev olarak 16 Mart 1891 tarihinde 64 kuruş maaşla rüştiye mektebi rik'a muallimliği² verilmiştir.

250 kuruş maaşla 15 Aralık 1892 ile 10 Ocak 1893 tarihleri arasında kaza kaymakam vekilliğinde istihdam edilmiştir. 28 Nisan 1895 tarihinde muallimlikten istifa etmiştir. 4 Mayıs 1895'te aynı maaşla Pazarköy tahrirat kâtipliğine tayin edilmiş, 23 Aralık'ta görevden ayrılmıştır. 1894 yılında İnegöl kazasında ekilen tütünlerin teftiş ve muayene komisyonunda görevlendirilmiştir. 15 Haziran 1896 tarihinden 11 Temmuz 1896'ya kadar günlük bir mecdiye ücretle çalışmıştır.

16 Ağustos'tan 12 Ekim 1896'ya kadar aynı ücretle muhamminlik³ yapmıştır. Bu tarihten itibaren 600 kuruş maaşla tahrir kalemi kontrol memurluğuna geçmiş, görevi 11 Ocak 1897'de sona ermiştir. 5 Temmuzdan 13 Ağustos 1897'ye kadar 30 kuruş yevmiye ile muhamminlikte istihdam edilmiştir.

Memuriyet dönemlerinde işini güzel yaptığı, görevleriyle ilgili zimmet ve ilişkisinin olmadığı İnegöl kazası ve Hüdavendigâr vilayeti meclis idarelerinin mazbatalarında ve İnegöl reji idaresinin 22 Mart 1898 tarihli şahadetnamesinde gösterilmiştir.

18 Eylül 1897 tarihinde 500 kuruş maaşla İnegöl kazası mal müdürlüğüne tayin olduğu ve hazinece memuriyetinin tasdik kılındığı maliye sicil şubesinin 12 Temmuz 1898 tarihli vukuat cetvelinde bildirilmiştir (BOA, DH. SAİD. 6/76, Bkz. Ek 1).

7.3 Hafız Ali Efendi

İsmail Ağanın oğludur. 26 Haziran 1854 tarihinde İnegöl kazasında doğmuştur. İslamiyet'in esasları olan temel dinî bilgileri sıbyan mektebinde aldıktan sonra medresede Arapça'dan

² Günlük hayatta ve devlet dairelerinde yaygın olarak kullanılan bu yazı çeşidini eğitim ve öğretim kurumlarında öğreten müderris.

³ Eksper, mal, mülk ve eşyayı yaklaşık değerlerine göre sınıflandıran, onlara değer biçen kimse.

tasrîfâta⁴ kadar eğitimine devam etmiştir. Türkçeyi okuyup yazabilmekte ve Arapçayı anlayabilmektedir.

Mayıs 1883'te 30 yaşında iken mülâzemetle İnegöl kazası vergi dairesine ve ardından tahrîrat kalemine girmiştir. 18 Nisan 1891 tarihinde 150 kuruş maaşla Ertuğrul sancağı merkez nüfus kâtipliğine tayini gerçekleşmiştir. Kâtiplik yapma liyakatine sahip olduğu mutasarrıflıktan ve Hudâvendigâr vilayetinden tasdik olunmuştur. Kayıt tarihi 29 Kasım 1892'dir (BOA, DH. SAİD. 44/159).

7.4 Hafız Mehmed Nuri Efendi

Debbağ Halil Ağanın oğludur. Temmuz 1849'da İnegöl kasabasında doğmuştur. sıbyan mektebinde temel İslami bilgilerini aldıktan sonra bir süre özel hocalardan Arapça okumuştur. Türkçe okuyup yazabildiği kayıtlıdır.

14 Nisan 1872 tarihinde, 24 yaşında iken İnegöl kazası belediye kâtipliği ve sandık eminliğine tayin edilmiş ve 150 kuruş maaş bağlanmıştır. Redif olarak 7 Mayıs 1876 tarihinde askere gitmiş ve 27 Ocak 1880 tarihinde terhis olmuştur. 14 Mart 1880'de 500 kuruş maaşla İnegöl süvari tahsildarlığına tayin edilmiştir. Bu görevinden 12 Eylül 1883 tarihinde ayrılmıştır. Bu kez 300 kuruş maaşla 30 Haziran 1885 tarihinde kaza sandık eminliğine tayin olunmuş, 1 Temmuz 1887'de görev süresinin dolmasıyla açıkta kalmıştır. 12 Temmuz 1889'da aynı miktar aylıkla tekrar İnegöl sandık eminliğine tayin edilmiştir.

İnegöl mal müdürlüğü ve kaymakamlığı; Ertuğrul sancağı muhasebeciliği ve mutasarrıflığı; Hüdavendigâr vilayeti defterdarlığı ve valiliğinden yazılan mülâhazalara atıfla Maliye Nezareti'nden, Hafız Mehmed Nuri Efendi'nin görevini yerine getirmeye yeterliliği bulunduğu beyan kılınmıştır. İnegöl Belediyesi, mal sandık emanetleri ve süvari tahsildarlığından herhangi bir zimmetinin olmadığı beyan edilmiştir. Hüdavendigâr vilayetinin 19 Eylül 1891 tarihli bir yazısında Hafız Mehmed Nuri Efendi'nin görev süresinin 28 Haziran 1891 tarihinde sona erdiği gösterilmiştir.

İkinci defa sandık emanetine 24 Eylül 1893 tarihinde 300 kuruş maaşla tayin edilmiş, 4 Ağustos 1895'te bu görevden istifa ederek ayrılmıştır. Livaya gönderilen paradan üç bin küsur kuruşun noksan çıkmasıyla birlikte cereyan eden tahkikatın devam ettiği ve neticesine bakılacağı Hüdavendigâr vilayetinin 30 Ocak ve 25 Temmuz 1896 tarihli yazılarından anlaşılmıştır (BOA, DH. SAİD. 40/68).

7.5 Halil Hilmi Efendi

Hafız Mehmed Efendi'nin oğludur. 1877 yılında İnegöl kasabasında doğmuştur. Sıbyan mektebinde temel dinî bilgileri aldıktan sonra rüştiye mektebine kaydolmuş ve buradan pekiyi derece diplomayla mezun olmuştur.

13 Mart 1891 tarihinde 14 yaşında iken İnegöl Kazası Tahrîrat Kalemi'ne mülâzemetle⁵ girmiştir. 13 Mart 1897 - 14 Haziran 1897 tarihleri arasında 600 kuruş ücretle kaza ağnam

⁴ Kitapta Arapça fiil çekimleri anlatılmaktadır.

⁵ Maaşsız olarak geçirilen staj devresidir. Stajyer dönemindeki kişiye "mülâzım" veya "şakird" denir. Bir kaleme sırf işi kavramak için giren acemi memurlar burada okuma, yazma ve kalemdeki işlemleri öğrendikten sonra maaşlı bir memur olarak görevlendirilirlerdi (Pakalın, 1993a, ss. 611-612).

merkez kâtipliğinde bulunmuştur. 5 Ağustos 1897 tarihinde 300 kuruş maaşla İnegöl Sandık Emanetine⁶ tayin olunmuştur.⁷ (BOA, DH. SAİD. [85/222](#)).

Yabancı dil bilmediği görülen Halil Hilmi Efendi'nin rüştiye mektebinden sonra eğitime devam etmediği, kaydın tutulduğu tarihe kadar yalnızca İnegöl'de görev yaptığı anlaşılmaktadır.

7.6 Karabet Efendi

Osmanlı Devleti'nin Ermeni tebaasındandır. Babası Agob Efendi'dir. 1864 yılında İnegöl kasabasında dünyaya gelmiştir. İlköğrenimini kasabadaki Protestan mektebinde görmüştür. Ardından Bursa Harir Darü't-talimi'nde tahsil görerek 2 Ekim 1895 tarihinde diploma almıştır. Türkçe okuyup yazabilir.

14 Eylül 1902 tarihinde aylık 275 kuruş maaşı geçmemek üzere ve hazine tarafından 2095 numaraya kaydolunarak İnegöl kazası piyade tahsildarlığına tayin edilmiştir. İnegöl Mal Müdürlüğü, kaymakamlığı ile Hüdavendigâr vilayeti defterdarlığından yazılan mülhazalara atfen Maliye Nezareti, Karabet Efendi'nin görevini ifaya muktedir olduğunu beyan etmiştir. (BOA, DH. SAİD. [142/15](#)).

7.7 Mehmed Faik Efendi

Babası naip Kadızâde Süleyman Sırrı Efendi'dir. 1876 yılında İnegöl kasabasında doğduğu nüfus tezkiresinde yazılıdır. İnegöl rüştiye mektebinde okumuş ve buradan pekiyi dereceyle diploma almıştır.

14 Ağustos 1890 tarihinden itibaren stajyer olarak İnegöl kazası tahrirat kaleminde⁸, 2 Nisan 1893'ten sonra ise mal kaleminde çalışmıştır. 3 Ocak 1899 tarihinde 250 kuruş maaşla ziraat bankası sandığı süvari tahsildarlığına ve bir gün sonra aynı maaşla muhasebe kâtipliği yardımcılığına tayin edilmiştir. 23 Mayıs 1899'da 500 kuruş maaşla muhasebe kâtipliği görevine başlamıştır. İnegöl kaymakamlığından ve ziraat bankası idaresinden yazılan görüşlerde liyakat, yeterlilik ve zimmet beratını gösteren mazbatalar mevcuttur. Tezkire kayıt tarihi 27 Haziran 1906'dır (BOA, DH. SAİD. [137/105](#)).

7.8 Mehmed Rifat Efendi

Babası Ömer Efendi'dir. 1879 yılında İnegöl kasabasında doğmuştur. İlk bilgilerini pederi Ömer Efendi'den tahsil ettikten sonra 6 Şubat 1896 tarihinde İnegöl rüştiye mektebine girmiş ve üç yıl okumuştur. Ardından bu mektebi terkle 14 Temmuz 1898 tarihinde İshakpaşa medresesine kaydını yaptırmış ve burada Arapça ve Farsça öğrenimi görmüştür. Mektep ve medreseden mezuniyetini gösterir icazetname ya da şahadetname belgesi alamamıştır.

16 Haziran 1909 tarihinde İstanbul'da 300 kuruş maaşla 22'inci bölük 34 numaralı polis neferliğine tayin edilmiştir. Aynı yıl uygulanan genel tensikat sırasında Dâhiliye tensik komisyonu kararıyla görevini sürdürmesine karar verilmiştir. 14 Ağustos 1909'da maaşı 400 kuruşa yükseltilmiştir. 9 Ocak 1910'da heyet-i intihâbiye kararı ve 500 kuruş maaşla Hüdavendigâr vilayeti komiser muavinliğine tayin edilmiştir. İstanbul Polis Mektebi eğitimini

⁶ Sandık Emni, geçmişte veznedar yerine kullanılan bir tabirdir. Devlete ait para ve menkul değerleri elinde tutan, alıp veren ve bunların saklanmasıyla sorumlu olan kişidir (Pakalın, [1993b](#), s. 122).

⁷ Salnamelerde Yenice-i gayrimüslim nahiyesi belediyesinin kâtip ve sandık emini olarak görülmektedir (Hüdavendigâr Vilayeti Salnâmesi, [1323/1905-1906](#), ss. 175-183).

⁸ Resmî dairelerde yazışmaları yürüten kalemdir.

tamamlaması; yönetim becerisi ve ahlaki özellikleri dikkate alınarak kendisine a'la derecede şahadetname verilmiştir (BOA, DH. SAİD. [192/116](#)).

7.9 Mustafa Nuri Efendi

Orman kâtibi Mehmed Efendi'nin oğludur. 10 Temmuz 1865 tarihinde İnegöl'de dünyaya gelmiştir. Sıbyan mektebinde İslamiyet'in esasları olan temel dinî bilgileri aldıktan sonra rüşdiye mektebinde okumuştur.

4 Aralık 1880 tarihinde 16 yaşında iken İnegöl kazası orman idaresinde stajyer olarak işe başlamıştır. 13 Mayıs 1889'da kaza orman ondalık memuriyetine, 31 Mayıs 1891 tarihinde 200 kuruş maaşla kaza mal müdürlüğü yardımcılığına tayin edilmiştir. İnegöl mal müdürlüğü ve kaymakamlığı; Ertuğrul sancağı muhasebeciliği ve mutasarrıflığı; Hudâvendigâr vilayeti defterdarlığı ve valiliğinden yazılan mülâhazalara atıfla Maliye Nezareti Nuri Efendi'nin vazifesini yapmaktaki yeterliliğini beyan etmiştir. Orman ondalık memurluğu zimmet beratı kaza idare meclisinin 5 Ocak 1892 tarihli mazbatasında kayıtlıdır. Belge 8 Şubat 1893 tarihiyle kaydedilmiştir (BOA, DH. SAİD. [44/219](#)).

7.10 Ömer Efendi

Kvasoğlu Mehmed Efendi'nin oğludur. 1878 yılında İnegöl'de dünyaya geldiği nüfus tezkiresinde yazılıdır. İptidaiye ve rüştiye mekteplerini İnegöl'de okumuş ve başarılı olarak diploma almaya hak kazanmıştır.

1896-1899 yılları arasında, haziranın başından ağustosun sonuna kadar, üçer ay ve 1900-1903 yılları arasında haziranın başından ekim ayının sonuna kadar beşer ay İnegöl Duyûn-ı Umûmiye İdaresi koza müzayede kâtipliği görevinde bulunmuştur. Bu görevlerinde aylık 190 kuruş maaş almıştır.

5 Ocak 1903'ten 23 Nisan 1904'e kadar aylık 200 kuruş, bu tarihten 13 Mart 1905'e kadar ise günlük 10 kuruşla İnegöl Emlâk-i Hümayun İdaresi'nde istihdam olunmuştur. Emlâk-i Hümayun İdaresi tezkire muharrirliği yardımcılına 18 Nisan 1905 tarihinde 75 kuruş maaşla vekâleten, 13 Mayıs 1906'dan itibaren asaleten tayin olunmuştur. İnegöl Emlâk-i Hümayun İdaresi'nden yazılan mülâhazada vazifesini güzel yaptığından bahsedilmiş, bu durum hazine-i hassa nezareti tarafından da tasdik edilmiştir.

14 Kasım 1907 tarihinde aynı maaşla İnegöl Emlâk-i Hümayun orman müfettiş kâtipliğine tayin edilmiş ve maaşı aynı yılın 6 Aralık'ta 200 kuruşa yükseltilmiştir. 28 Mart 1909 tarihi itibarıyla emlak-i hümayun idaresinin hazine-i maliyeye devriyle kaydın hazine-i hassa tarafından yazıldığı 7 Şubat 1910 tarihli pusulada gösterilmiştir (BOA, DH. SAİD. [147/13](#)).

7.11 Süleyman Vehbi Efendi

Babası bakkal Hacı Hafızade Mehmed Efendi'dir. 22 Mart 1860 tarihinde Ertuğrul sancağına bağlı İnegöl kasabasında doğmuştur. İslamiyet'e dair temel bilgilerini sıbyan mektebinde aldıktan sonra özel hocalardan Arapça ve matematik okumuştur. Türkçe okuyup yazabilmektedir.

21 Mart 1887 tarihinde, 28 yaşında iken, 300 kuruş maaşla İnegöl Kazası Tütün Reji İdaresi'nde müdür muavinliği görevlendirmesiyle satış memuriyeti ve sandık emniyetine tayin olunmuştur. Görevi 24 Haziran 1889'da sona ermiştir. İki yıl sonra 30 Haziran 1891'de aynı maaşla İnegöl Sandık Emniyetine tayin olunmuştur. İnegöl kaymakamlığından, Ertuğrul sancağı mutasarrıflığı vekâletinden ve Hüdavendigâr vali vekâletinden yazılan mülâhazalara göre

Süleyman Vehbi Efendi'nin "vazifesini îfâya kifayeti" bulunduğu 18 Mayıs 1892 tarihli yazıda beyan edilmiştir. 9 Temmuz 1893'te görev süresi sona ermiştir. Süleyman Vehbi Efendi 26 Temmuz 1895 tarihinde 300 kuruş maaşla tekrar İnegöl kazası sandık emanetine tayin kılınmış ve 4 Ağustos 1897'de görevi sona ermiştir (BOA, DH. SAİD. 40/102).

8. Sonuç

Makalede, Sicill-i Ahvâl defterlerinde tespit edilen on bir İnegöllü memurun kayıtları incelenerek değerlendirilmeye çalışılmıştır. Varılan sonuçlar şunlardır:

- Dinî ve etnik olarak bakıldığında memurların biri hariç tamamı Müslüman ve Türk'tür.
- Kayıtlardan çıkarılan diğer bir bilgi memurların babalarının meslekleridir. Bunlar arasında bakkal, debbağ, naip, reji idaresi ziraat memuru, orman kâtibi ve hancı bulunmaktadır. Beş kişinin mesleğine dair bilgi verilmemiştir.
- Memuru tanımlarken sülale/aile adları çoğunlukla tercih edilmemiştir. İstisna olarak Süleyman Vehbi Efendi'nin "Hafizzâde", Mehmed Faik Efendi'nin "Kadızâde" ve Ömer Efendi'nin "Kavasoğlu" ailelerine mensup oldukları yazılmıştır.
- Memurların çoğunun (%82) yabancı dil bilmediği yalnızca Türkçe okuyup yazabildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Lise eğitimi alanların Fransızca bildikleri görülür.
- Eğitim durumuna bakıldığında öğrencilerin çoğunluğunun sıbyan mektebinde, az bir kısmının iptida mektebinde okuduğu, daha sonra Rüştîye mektebine devam ettikleri anlaşılmaktadır. Rüştîye ile birlikte medresede okuyan, sıbyan mektebinden sonra özel hocalardan ders alanlar da vardır. Genel olarak memuriyet için rüştîye mektebi mezunu olmanın yeterli olduğu söylenebilir. Memurların çoğu yalnızca rüştîye eğitimi almakla birlikte çok iyi okullarda okuyanlar da bulunmaktadır. Ali Reşid Efendi Mektebi Tıbbiye-i Mülkiye'de ve Karabet Efendi Bursa Harir Darü't-Talim'inde okumuşlardır.
- Memurların çoğu "mülâzemet" adı verilen ücretsiz stajyerlik döneminden sonra maaşlı olarak asıl mesleklerine adım atarlardı. İnegöllü memurların tahrirat kalemi, vergi dairesi ve orman idaresinde stajyerlik yaptıkları görülmektedir. 14 yaşından 30 yaşına kadar stajyerlik yapanlara rastlanmakla beraber çoğu 14-17 yaş aralığındadır. Maaşlı olarak göreve başlama yaşı 16-25 yaş arasında (% 64) yoğunlaşmaktadır. En genç memur tahrirat kalemi yardımcılığına tayin edilen 16 yaşındaki Ali Rıza Efendi'dir.
- Memuriyet yerlerine bakıldığında ilk görev yeri İnegöl olan sekiz memur vardır. Ağnam merkez kâtipliği, Tütün Reji İdaresi, belediye kâtipliği ve sandık eminiği, Ziraat bankası sandığı süvari tahsildarlığı, Duyûn-ı Umûmiye İdaresi koza müzayede kâtipliği, belediye eczacılığı, orman ondalık memuriyeti ve piyade tahsildarlığı ilk tayin olunan memurluklardandır.
- Memuriyet görevinin liyakat ve tecrübe gerektirmesi doğal olarak maaşının da yüksek olması sonucunu doğurmuştur. Farklı mesleklere farklı ücretler takdir edildiği, maaşların memuriyetin mahiyetine göre artıp azaldığı anlaşılmaktadır. Genel olarak güzel bir memurluk dönemi geçiren ve herhangi bir soruşturmaya uğramayanların terfi ettikleri, buna bağlı olarak da maaşlarının arttığı tespit edilmiştir.

Vazifesini hakkıyla yerine getiren memurların çeşitli şekillerde ödüllendirilerek daha üst görevlere getirildikleri, buna karşın ihmal ve kusurları görülenlerin de rütbesinin ve maaşının düşürülerek görev yeri değişikliğine gidilmiştir. Biyografilerinde terfi ederek çeşitli rütbe ya da nişan aldıkları kaydedilen memur yoktur. İnegöl sandık emini Hafız Mehmed Nuri Efendi, eksik para sebebiyle soruşturmaya uğramış ancak incelemenin sonucu hakkında bilgi verilmemiştir.

TEŞEKKÜR

—

FİNANSAL DESTEK

Yazar bu çalışma için herhangi bir finansal destek almadığını beyan etmiştir.

ETİK

Bu çalışmada etik ilke ve standartlara uyulduğu beyan edilmiştir.

YAZAR KATKI BEYANI

Mustafa Polat Genel katkı düzeyi %100.

Yazar, bu çalışmanın yazarlık koşulunu sağlayan başka bir kişinin olmadığını onaylamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Kaynakça

- Akdoğan, M. (2020). *Sicill-i ahval defterlerine göre Akhisarlı devlet adamları* (Yayın No. 612363) [Yüksek lisans tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi
- Akgün, M. (2017). *Sicill-i ahval defterlerine göre Osmanlı bürokrasisinde Bosna doğumlu memurlar* (Yayın No. 470383) [Yüksek lisans tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Akyıldız, A. (1993). *Osmanlı merkez teşkilatında reform (1836–1856)*. Eren Yayınları.
- Akyıldız, A. (2011). Tercüme odası. *İçinde İslâm ansiklopedisi: Cilt 40* (ss. 504–506). Türkiye Diyanet Vakfı Yayını.
- Al-Haiti, M. (2019). *Sicill-i ahvâl defterlerine göre Yemenli Osmanlı âlimleri* (Yayın No. 543322) [Yüksek lisans tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Artuk, İ. (2003). Madalya. *İçinde İslâm ansiklopedisi: Cilt 29* (ss. 301–302). Türkiye Diyanet Vakfı Yayını.
- Atam, Ş. (2011). Sicill-i ahvâl defterlerine göre Nevşehir doğumlu memurların sosyo-kültürel durumları (1879–1909). A. Öger (Ed.), *I. Uluslararası Nevşehir tarih ve kültür sempozyumu bildirileri: 7. cilt* içinde (ss. 359–398). Nevşehir Üniversitesi Yayınları. https://dosyalar.nevsehir.edu.tr/dc70ae3653f40297749a34079d65d442/1_uluslararası_nevsehir_tarih_ve_kultur_sempozyumu-7.pdf
- Balcı, S. (2013). *Babiali tercüme odası*. Libra Yayınları.
- Balcı, S., & Küçük, L. (2015). *Osmanlı bürokrasisinde Ahıskalı devlet adamları*. Libra Yayınları.
- Çetin, A. (2005). Sicill-i ahvâl defterleri ve dosyaları hakkında bir araştırma. *Vakıflar Dergisi*, (29), 87–104.
- Çuluk, S. (2010). İnegöl'ün ilk eczacısı Ali Reşit Eralp'in sicill-i ahval kaydı. *Çınarlaraltı Dergisi*, (2), 30–31.
- Değirmenci, K. (2021). Osmanlı bürokrasisinde Gedizli memurlar. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (69), 173–190. <https://doi.org/10.51290/dpusbe.873239>
- Eralp, N. (2002). Osmanlılarda nişan ve madalya. *İçinde K. Çiçek (Ed.), Türkler Cilt 13* (ss. 683–686). Yeni Türkiye Yayınları.
- Ergin, O. (1977). *Türk maarif tarihi: Cilt 2*. Eser Neşriyat.
- Genç, Y. İ., Küçük, M., Gündoğdu, R., Satar, S., Karaca, İ., Yıldırım, H. O., Yılmaz, N. (2000). *Başbakanlık Osmanlı arşivi rehberi* (2. Bs). Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını.
- Hudâvendigâr Vilayeti Salnâmesi. (1323/1905–1906). Def'a 32. Matba'a-i Vilayet.
- Kılıç, M. (2012). Sicill-i ahvâl kayıtlarına göre II. Abdülhamid dönemi Osmanlı bürokrasisinde Yahudi memurlar. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, (31), 129–156. <https://dergipark.org.tr/tr/download/issue-file/43401>
- Kütükoğlu, M. (1988). Sicill-i ahval defterlerini tamamlayan arşiv kayıtları. *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 0(12), 141–157. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/12778>
- Mert, T. (2000). Sicill-i ahvâl defteri ve buna dair yayımlanan nizamnâmeler-I. *Arşiv Araştırmaları Dergisi*, (2), 97–111.
- Mert, T. (2001). Sicill-i ahvâl defteri ve buna dair yayınlanan nizamnâmeler II-III. *Arşiv Araştırmaları Dergisi*, (3), 41–52.
- Özger, Y. (2015). Sicill-i ahvâl defterlerinde kayıtlı Bayburtlu Osmanlı devlet memurları. *History Studies*, 7(4), 69–85. <https://www.historystudies.net/dergi/sicill-i-ahval-defterlerinde-kayitli-bayburtlu-osmanli-devlet-memurlari201601.pdf>
- Özlü, Z., & Demir, E. (2017). Sicilli ahval kayıtlarına göre Osmanlı bürokrasisinde görevli bazı İzmitle memurlar. *İçinde H. Selvi & M. B. Çelik (Ed.), Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Akçakoca tarihi sempozyumu bildirileri: 3. Cilt* (ss. 853–867). Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Pakalın, M. Z. (1993a). Mülâzemet. *İçinde Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü: Cilt 2* (4. Bs.). Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Pakalın, M. Z. (1993b). Sandık Emni. *İçinde Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü: Cilt 3* (4. Bs.). Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

- Sarıyıldız, G. (2009). Sicill-i ahvâl defterleri. İçinde *İslâm ansiklopedisi: Cilt 37* (ss. 134–136). Türkiye Diyanet Vakfı Yayını.
- Saydam, A. (2002). Tanzimat'ın memurları. İçinde K. Çiçek (Ed.), *Türkler: Cilt 13* (ss. 668–677). Yeni Türkiye Yayınları.
- Soyluer, S. (2006). *Sicill-i ahval defterlerine göre Osmanlı döneminde Muğlalı devlet memurları (1879–1909)* (Yayın No. 188340) [Yüksek lisans tezi, Muğla Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Sunay, S. (2007). *II. Abdülhamid Döneminde Balıkesirli Mülki Görevliler Hakkında Bir İnceleme (Sicill-i Ahval Kayıtlarına Göre 1879–1909)* (Yayın No. 205944) [Yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA) Dâhiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl Defterleri (DH. SAİD. d) 6/76, 25/232, 37/359, 40/102, 40/68, 43/142, 44/159, 44/219, 46/23, 70/61, 85/222, 123/216, 125/120; 125/135; 137/105, 139/130; 142/15, 147/13, 156/92, 192/116.

Ek 1: Örnek bir sicil: Hancı Süleyman Ağa oğlu Ali Rıza Efendinin sicil kaydı

Ali Rıza Efendi... (The main body of the document contains detailed text in Ottoman Turkish, including dates and administrative records.)

Kaynak: BOA, DH. SAİD. 6/76.

Extended Abstract

One of the most important archival sources referenced in the biography writing of the Ottoman period is the Sicill-i Ahvâl notebooks in the Presidency Ottoman Archive. With these registry records, it was aimed to monitor the development stages of civil servants who served in the state organization during the II. Abdulhamid Period. Until 1909, the records of 92 thousand civil servants belonging to the courthouse and civil service were kept.

In this study, civil servants from Inegöl were discussed in order to add a new one to the work on people who worked as civil servants in the Ottoman bureaucracy. Eleven civil servants from Inegöl that we could identify in the records within the scope of the study, their dates of birth and their family situations; their educational background and the languages they know; task situations and places of duty; salaries and rewards, promotions and punishments.

The government officers whose records were evaluated were Halil Hilmi Efendi son of Hafız Mehmed Efendi, Süleyman Vehbi Efendi son of Hacı Hafızâde Mehmed Efendi, Hafız Mehmed Nuri Efendi son of Halil Ağa, Mehmed Faik Efendi son of Kadızâde Süleyman Sırrı Efendi, Hafız Ali Efendi son of İsmail Ağa, Ömer Efendi son of Ömer Kavasoğlu Mehmed Efendi, Ali Reşid Efendi son of Abdil Efendi, Mehmed Efendi Mustafa Nuri Efendi son of Mehmed Rifat Efendi, Mehmed Rifat Efendi son of Ömer Efendi, Ali Rıza Efendi son of Süleyman Ağa, and Karabet Efendi son of Agob Efendi.

The conclusions reached in this study can be summarized as follows: When the civil servants were examined in terms of religion and ethnicity, it was determined that all but one were Muslim and Turkish. Another information removed from the records is the occupations of the fathers of the civil servants. These include the grocery store, the tanner, the regent, the agricultural officer of the reji administration, the forest clerk and the innkeeper. No information was given about the occupation of five people.

It is understood that those who have a high school education have improved themselves in a foreign language. On the other hand, it was concluded that 82% of the civil servants did not know a foreign language and could only read and write in Turkish. It is seen that those who have a high school education can speak French.

When the civil servants were evaluated in terms of the education they received, it was understood that a few of the majority of them studied in ottoman infants' and primary school, and while a small number of them continued to secondary school. While there are those who study at the madrasah together with the secondary school, there are also those who take lessons from private teachers r the primary school. Considering their educational status, it can be stated that graduating from secondary school is considered sufficient for civil service.

Most of the civil servants spent a period of unpaid internship called "mulâzemet" before stepping into their original profession as a salaried employee. Although there are trainees between the ages of 14 and 30, most of them are between the ages of 14-17. The age of starting a job with a salary is concentrated between the ages of 16-25 (64%). Looking at the official positions, it is seen that there are eight civil servants whose first place of duty is Inegöl.

As is the case today, different wages were appreciated for different professions. Salaries of civil servants would increase or decrease in proportion to the required merit and responsibility for the task. In general, it has been determined that those who do their job carefully and who are not subjected to any investigation are promoted in duty, and accordingly, their salaries increase.

Another conclusion reached is that civil servants who fulfill their duties duly are rewarded in various ways, while those whose negligence and faults are observed are reduced in rank and salary and their place of duty is changed.